

AKTUELLE TENDENSER I FÆRØSK ØKONOMI

Søren Lejsgaard Autrup, Økonomisk Afdeling

INDLEDNING OG SAMMENFATNING

I 2014 fortsatte det stærke opsving i færøsk økonomi, der begyndte i 2013. Det nominelle bruttonationalprodukt, BNP, steg 5,8 pct. ifølge det seneste skøn, mens forbrugerpriserne faldt 1,0 pct. Fremgangen i det nominelle BNP var drevet af fiskeeksporten, der primært steg som følge af høje priser og stigende mængder i opdrætsindustrien. Faldet i oliepriserne havde en stimulerende effekt ved at forbedre bytteforholdet betydeligt. Der er indikationer på, at det offentlige og private forbrug vokser. Beskæftigelsen er stigende i de fleste sektorer, og ledigheden er lav og faldende.

Underskuddet på den offentlige saldo er aftaget. Det skyldes overvejende budgeteffekter af de stærke konjunkturer og fremgang i fiskeriet. Derimod udestår foranstaltninger, der kan for-

bedre den underliggende stilling på de offentlige finanser, fortsat. De demografiske udfordringer er betydelige. Det Økonomiske Råd for Færøerne har foretaget finanspolitiske holdbarhedsberegninger. De anslår, at der er behov for en varig finanspolitisk forbedring på fem pct. af BNP for at stabilisere den offentlige gæld. Niveaue for den offentlige gæld er aktuelt lavt.

Det offentlige forbrug og de offentlige investeringer har set over en årrække været medvirkende til at forstærke konjunktursvingene. Omfanget af planlagte offentlige og andre store anlægsinvesteringer over de kommende år ventes at blive betydeligt, og hvis højkonjunktoren fortsætter, kan det medføre risiko for flaskehalse, særligt inden for byggeriet.

Den høje vækst i fiskeriet skyldes usædvanligt gode vilkår i to af de tre hovedgrene af fiskeindu-

Fakta om Færøerne

Folketal (primo juni 2015)	48.881
Antal lønmodtagere (maj 2015)	24.693
Ledighed (juli 2015), pct.	2,9
Bruttonationalprodukt, BNP (mio. kr., 2013)	14.678
BNP pr. indbygger (1.000 kr., 2013) ¹	305,4
Disponibel bruttonationalindkomst pr. indbygger (1.000 kr., 2012) ²	316,2

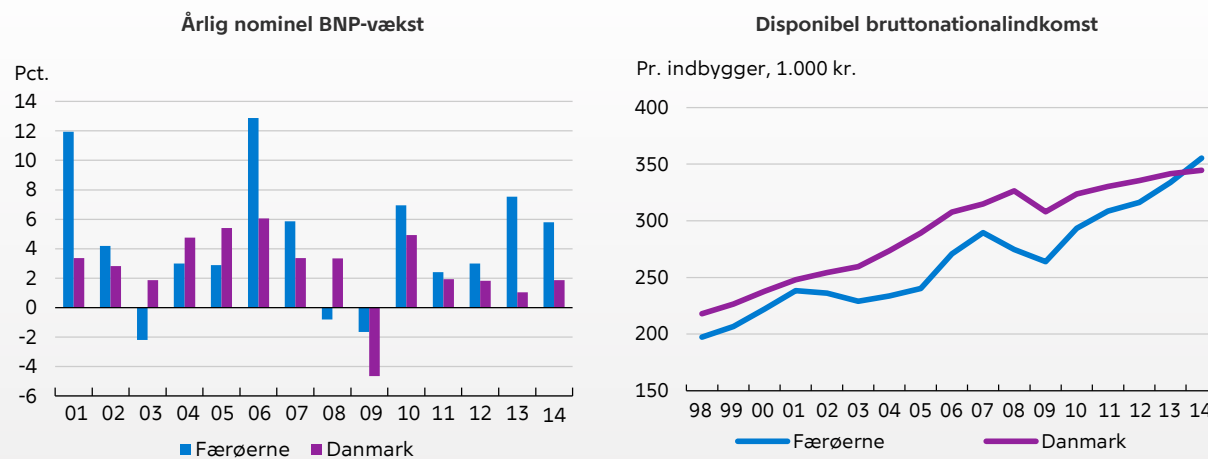
Kilde: Hagstova Føroya, Danmarks Statistik.

1. Til sammenligning var BNP pr. indbygger i Danmark 336.700 kr. i 2013. Befolkningstal pr. 1. januar 2013 er anvendt.

2. Til sammenligning var disponibel bruttonationalindkomst pr. indbygger i Danmark 335.400 kr. i 2012. Befolkningstal pr. 1. januar 2012 er anvendt.

BNP-vækst og udvikling i bruttonationalindkomst på Færøerne og i Danmark

Figur 1

Anm.: For Færøerne er BNP-væksten i 2014 og disponibel bruttonationalindkomst for 2013-14 baseret på skøn udarbejdet af Hagstova Føroya. Disponibel bruttonationalindkomst pr. indbygger er beregnet med indbyggertal pr. 1. januar.
Kilde: Hagstova Føroya, Danmarks Statistik og egne beregninger.

strien, nemlig opdrætsvirksomhed og det pelagiske fiskeri, dvs. fiskeriet i de åbne vandmasser efter fx sild og makrel. Naturen vil sandsynligvis sætte grænser for, hvor stor den fremtidige vækst på de to områder kan blive. Den sidste gren, fiskeriet efter bundfisk som torsk, sej og kuller, er økonomisk trængt på grund af lave fangster og overkapacitet. Bestandene af bundfisk er ifølge Færøernes Fiskeriundersøgelser under pres, så øgede fangstmængder synes ikke realistiske på kort sigt.

NATIONALREGNSKAB OG HANDELSBALANCE

I 2014 steg det nominelle BNP ifølge seneste skøn 5,8 pct. efter en vækst på 7,5 pct. året før, jf. tabel 1. Den kraftige fremgang i den færøske økonomi har de seneste år været drevet af fiskeeksporten. Afhængigheden af fiskeopdræt og fiskeriet, hvor aktiviteten bl.a. følger udviklinger i bestandene, betyder, at der er stor volatilitet i økonomien, jf. figur 1 (venstre). Væksten i det nominelle BNP på

Færøerne har i hvert år siden 2009 været større end i Danmark.

Væksten i den indenlandske efterspørgsel har været mere moderat. Det private forbrug steg kun svagt i 2013, som er det seneste år, nationalregnskabet dækker¹, men bl.a. detailsalgstal og tal for import af køretøjer tyder på, at det private forbrug kan stige kraftigt i 2014 og 2015. I 2013 steg det offentlige forbrug mere end de to foregående år. Bedømt ud fra lønudbetalingerne i offentlige sektorer fortsatte den høje vækst i 2014 og 1. halvår 2015. I 2013 faldt investeringerne, især i skibe og fly, der i høj grad importeres og derfor ikke umiddelbart påvirker aktiviteten. Lønudbetalingerne i byggesektoren steg over 10 pct. i 2014 og i 1. halvår 2015. Det indikerer, at anlægsinvesteringerne er på vej opad.

I de kommende år er det sandsynligt, at investeringerne stiger, særligt på grund af at omfanget af offentlige investeringer planlægges til at blive højere end de senere år. Både landskassen, kommunerne og offentlige selskaber planlægger investeringer i de kommende år, der set i forhold til størrelsen af Færøernes økonomi er meget

1 En konjunkturvurdering af færøsk økonomi er udfordret af, at det statistiske materiale er begrænset. Fx opgøres BNP kun nominelt, årligt og med betydelig forsinkelse. I stedet må man anvende andre mål, fx lønudbetalingerne og antal lønmodtagere, som opgøres med kort forsinkelse og normalt giver en god indikation af udviklingen i færøsk økonomi.

Nationalregnskab, nominelle vækstrater

Tabel 1

Pct.	Andel af BNP (2013)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Privat forbrug	52,0	8,0	5,8	-0,2	-1,4	-1,6	9,6	1,2	1,3	n.a.
Offentligt forbrug	29,6	3,3	8,2	10,5	1,8	3,7	1,9	0,9	3,3	n.a.
Bruttoinvesteringer i alt	24,9	42,1	28,4	-34,6	-17,4	20,7	-3,3	61,1	-7,5	n.a.
Eksport af varer og tjenester	50,6	11,2	6,5	7,8	-11,0	15,2	12,9	2,2	11,7	n.a.
Endelig anvendelse lig samlet tilgang	157,1	12,5	10,3	-3,0	-5,7	6,8	7,2	8,6	3,2	n.a.
Import af varer og tjenester	57,1	11,9	18,7	-6,8	-13,2	6,6	17,2	18,8	-3,6	n.a.
Bruttonationalprodukt	100,0	12,9	5,9	-0,8	-1,7	7,0	2,4	3,0	7,5	n.a.
Bruttonationalindkomst	n.a.	12,8	5,7	-2,9	-3,6	11,2	3,3	3,8	n.a.	n.a.
Disponibel bruttonationalindkomst	n.a.	12,3	7,3	-5,1	-3,3	11,0	5,0	2,0	n.a.	n.a.
Memo: Forbrugerpriser		1,5	3,6	6,3	-1,0	0,4	2,3	2,2	-0,6	-1,0

Anm.: Disponibel bruttonationalindkomst er BNP tillagt løn- og formueindkomst, netto, og overførsler fra udland, netto.
Kilde: Hagstova Føroya.

store. Det drejer sig bl.a. om bygningen af to undersøiske vejttunneler, udbygningen af energiinfrastruktur, udvidelsen af et af de tre sygehuse og Tórshavn havn samt anskaffelsen af nyt materiel til fx flyselskabet og fiskeriundersøgelser. Importindholdet i mange af disse investeringer er meget stort, men investeringsprogrammet vil stadig bidrage til den økonomiske vækst og til risikoen for flaskehalse, særligt inden for byggeriet.

Den fortsatte fremgang i fiskeeksporten i 2014 betød, at værdien af vareeksporten ekskl. skibe og fly steg knap 6 pct. i 2014, jf. tabel 2. Vareimporten ekskl. skibe og fly steg 5,5 pct. De foreløbige opgørelser for 1. halvår 2015 viser, at værdien af eksporten er gået kraftigt frem, igen drevet af fiskeeksporten. Importen ekskl. skibe og fly er lavere end i samme periode året før, hvilket hovedsageligt skyldes en nedgang på 23 pct. i værdien af importeret brændstof i 1. halvår 2015 sammenlignet med samme periode året før, primært som følge af faldet i verdensmarkedspriserne på olie.

Overskuddet på handelsbalancen for varer i 2014 var 391 mio. kr., svarende til knap 3 pct. af BNP. Servicebalancen må forventes at blive negativ. Den har de seneste år har været negativ med omkring 1 mia. kr. Dertil kommer bl.a. et positivt bidrag, der har ligget på omkring 7-800 mio. kr. netto de seneste par år, fra lønindkomster

fra personer, der bor på Færøerne, men arbejder i udlandet (inkl. Danmark). Desuden er der overførsler på omkring 800 mio. kr. primært på grund af overførsler fra den danske stat. Derfor forventes et betydeligt overskud på betalingsbalancen i 2014.

Den disponible bruttonationalindkomst, BNI, var i 2012 knap 12 pct. højere end BNP. Det skyldes bloktilskuddet fra den danske stat og netto-lønindkomsten fra udlandet. Nettoformueindkomsten var svagt negativ. Disponibelt BNI er over de seneste fem år steget kraftigere end i Danmark og vil ifølge det seneste skøn overgå det danske niveau fra 2014, jf. figur 1 (højre).

PRISUDVIKLING

Forbrugerpriserne er faldet siden foråret 2013, jf. figur 2. I 2. kvartal 2015 lå de 1,3 pct. lavere end i samme kvartal året før. Faldet i olieprisen på verdensmarkedet har især fået priserne på energi og brændsel til at falde i 2015.

Boligejernes renteudgifter indgår i indekset for forbrugerpriserne. De faldende renteudgifter for lån til boligformål fortsætter med at trække forbrugerprisindekset ned, men bidraget var større i slutningen af 2013 og 2014, da rentefaldet

var kraftigere i den periode. De lave stigninger i forbrugerpriserne understøtter husholdningernes realindkomst og derigennem det private forbrug.

ARBEJDSMARKEDSFORHOLD

Antallet af lønmodtagere er steget de seneste to år efter at have været stort set uændret i de foregå-

ende år, jf. figur 3 (venstre). Stigningen i antallet af lønmodtagere på 3,3 pct. på årsbasis i april 2015 afspejles også i de samlede lønudbetalinger, som i samme periode blev øget med 7,4 pct. år til år.

Stigningen i beskæftigelsen fra 2014 til 2015 har været bredt funderet på tværs af sektorer, jf. figur 3 (højre).

De private tjenesteehverv har i 2013-15 øget antallet af lønmodtagere efter en periode med

Handels- og betalingsbalance

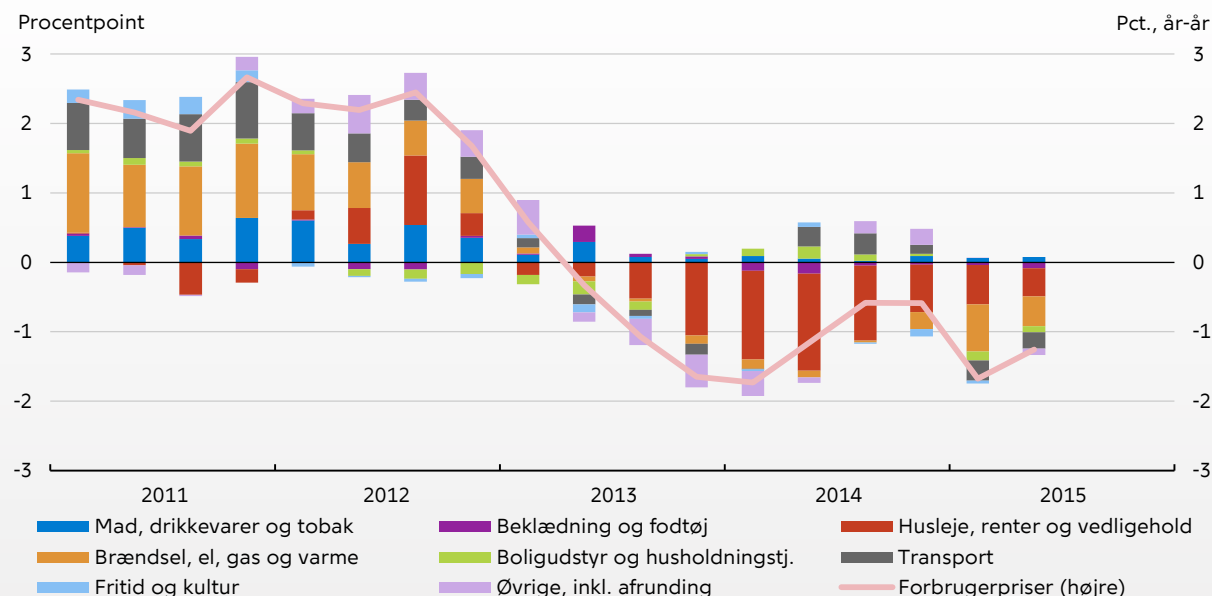
Tabel 2

Mio. kr.	2011	2012	2013	2014
Eksport, varer	5.407	5.515	6.104	6.362
Eksport, varer ekskl. skibe og fly	4.778	5.209	6.000	6.350
Import, varer	5.279	6.683	6.273	5.971
Import, varer ekskl. skibe og fly	4.556	5.355	5.448	5.747
Handelsbalance, varer	128	-1.167	-169	391
Handelsbalance, varer ekskl. skibe og fly	222	-145	552	602
Betalingsbalancens løbende poster	884	-447	n.a.	n.a.

Kilde: Hagstova Føroya.

Stigninger i forbrugerpriserne og bidrag fra underkomponenter

Figur 2

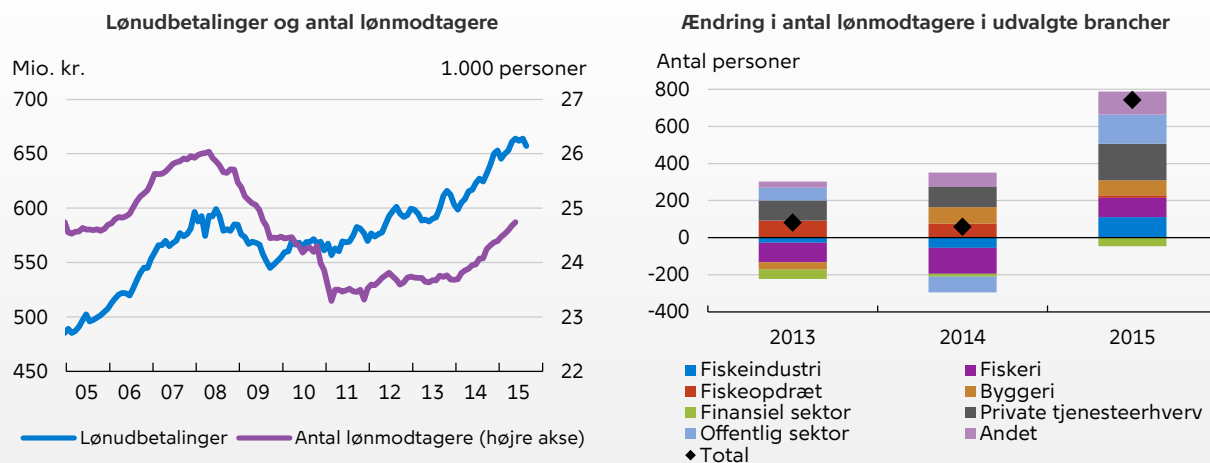

Anm: Transport inkluderer brændsel. Vægten af komponenter, hvor olie- og energipriser har direkte effekt, er omtrent ens i Danmark og Færøerne. Volatiliteten af prisindeksene for energikomponenterne ved ændringer i oliepriser er derimod betydeligt højere på Færøerne, hvilket bl.a. skyldes, at deres system for skatter og afgifter er anderledes.

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger.

Lønudbetalinger, antal lønmodtagere og ændring pr. branche

Figur 3

Anm.: Venstre figur: Sæsonkorrigerede månedssdata. 3 måneders glidende gennemsnit for lønudbetalinger. Seneste observation er maj 2015 for antal lønmodtagere og august 2015 for lønudbetalinger. Højre figur: Ændringer i gennemsnitlig beskæftigelse i første kvartal af perioden.

Kilde: Hagstova Føroya.

stilstand oven på den betydelige tilpasning i 2009-10. Den finansielle sektor har derimod fortsat mindsket antallet af medarbejdere.

Beskæftigelsen i fiskerirelaterede erhverv er øget efter nogle år med faldende beskæftigelse, selv om der har været fremgang for erhvervet. Fiskeopdræt, som har klaret sig særdeles godt de senere år, havde i 2015 stort set uændret beskæftigelse efter nogle år, hvor den steg. Produktionen kræver relativt lidt arbejdskraft og beskæftiger under 5 pct. af lønmodtagerne på trods af, at erhvervet står for over 40 pct. af eksporten.

Beskæftigelsen i byggeriet stiger. Det skyldes bl.a., at det offentlige har sat store anlægsprojekter i gang. Beskæftigelsen i byggeriet ligger på samme niveau som omkring 2004, dvs. før højkonjunkturen med kraftigt stigende boligpriser satte ind på Færøerne, men væsentligt under niveauet i højkonjunkturen omkring 2007.

Ledigheden er faldet jævnt siden begyndelsen af 2011 og udgjorde i juli 2015 sæsonkorrigeret 3,0 pct. af arbejdsstyrken, jf. figur 4 (venstre). Ledigheden har dog været væsentligt lavere, bl.a. i 2007-08. Niveauet er svært at sammenligne med andre lande, da befolkningen på Færøerne er relativt mobil og reagerer på en høj ledighed. Arbejdsstyrken steg i 2014, bl.a. som følge af nettoindvandring, jf. figur 4 (højre). Faldet i ledigheden skyldes dermed reelt, at beskæftigelsen er steget, og ikke at ledige er fraflyttet Færøerne,

hvilket ellers i tidligere år har været årsag til, at ledigheden faldt.

I takt med at den økonomiske aktivitet bedres på Færøerne, kan der opstå mangel på arbejdskraft. Et betydeligt antal færinger, især inden for håndværk og byggeri, har bopæl på Færøerne, men arbejder i udlandet, bl.a. på grund af højere løn og en skattebegunstigelse. Landsstyret kan delvist afbøde manglen på arbejdskraft ved at reducere de skattefordele, som er knyttet til at arbejde i udlandet. Ud over at mindske risikoen for overophedning vil det også øge skatteindtægterne.

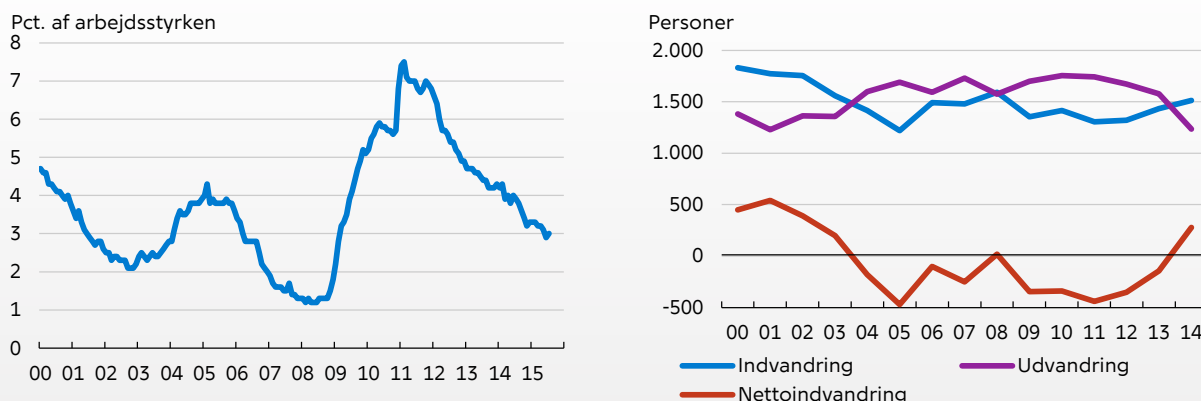
FISKERI OG HAVBRUG

Fiskerierhvervene udgør omkring en sjettedel af den samlede bruttoværditilvækst på Færøerne og ca. 95 pct. af vareeksporten ekskl. skibe og fly. Færøsk økonomi er dermed meget afhængig af udviklingen i fangstmængder og fiskepriser. Begge svinger en del over tid, men ikke nødvendigvis i samme retning for de forskellige fiskerityper og fiskearter. Da indtjeningen i stigende grad har fordelt sig på flere forskellige slags fiskerierhverv, bidrager det til at mindske sårbarheden i økonomien som helhed.

I de senere år er indtjeningen fra fisk steget betydeligt, primært drevet af havbrugsvirksomhed.

Ledighed (venstre) samt ind- og udvandring (højre)

Figur 4

Anm.: Sæsonkorrigerede månedssdata for ledighedsprocenten. Seneste observation er juli 2015.
Kilde: Hagstova Føroya.

Fiskeriet udover havbrug havde en lille nedgang i 2014, jf. figur 5. Det skyldes, at priserne udviklede sig lidt ugunstigt. Det pelagiske fiskeri efter bl.a. sild og makrel klarer sig bedst. Omvendt er det traditionelle lokale bundfiskeri, der primært består af torsk, sej og kuller, fortsat økonomisk svagt.

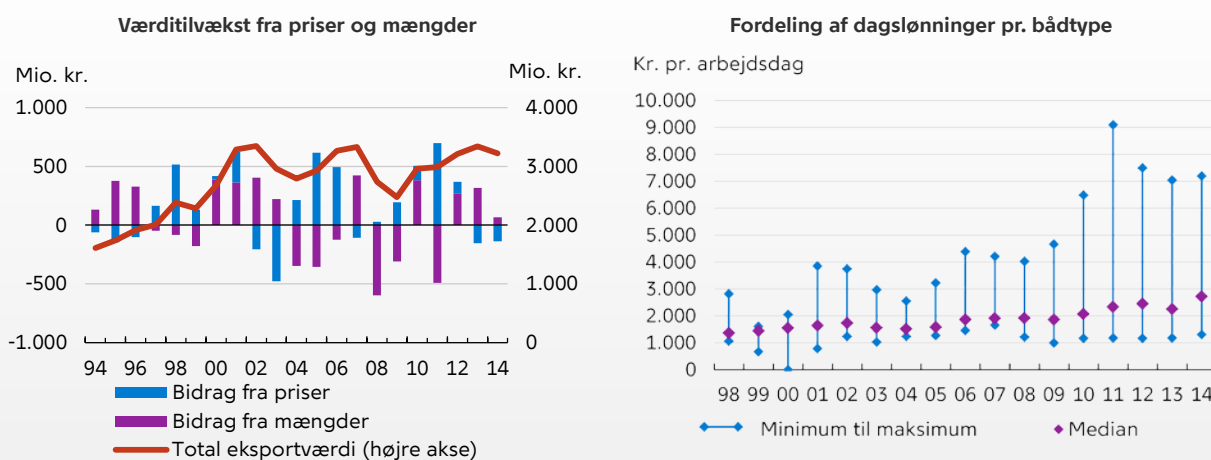
Bundfiskeriet er kendetegnet ved, at bestandene af fisk er lokale og ikke er på gennemtræk ligesom pelagiske fisk. Derfor er reguleringen et lokalt anliggende. Bestandene af bundfisk er for

flere arter kritisk lave, og på trods af en nedgang i fangsterne har omfanget ligget over biologernes anbefalinger, jf. Hegland og Hopkins (2014).

Indtjeningen i det pelagiske fiskeri er steget betragteligt de senere år. Det skyldes primært, at fangsterne er øget fordi makrelbestanden omkring Færøerne er steget. I 2010-13 fastsatte Færøerne sin egen kvote for makrel efter resultatløse forhandlinger med EU, Norge og Island om en anden fordeling af den samlede kvote. I marts 2014 indgik Færøerne, Norge og EU en 5-årig aftale om

Værditilvækst i fiskeriet og aflønning af ansatte

Figur 5

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger.

Anm.: Højre figur: Fordeling af dagslønninger pr. bådtype rangerer den gennemsnitlige aflønning af ansatte på otte forskellige typer af fiskefartøjer.

makrelkvoterne, som gør det muligt, at fangsten af makrel bliver på omtrent samme niveau. Island står uden for aftalen.

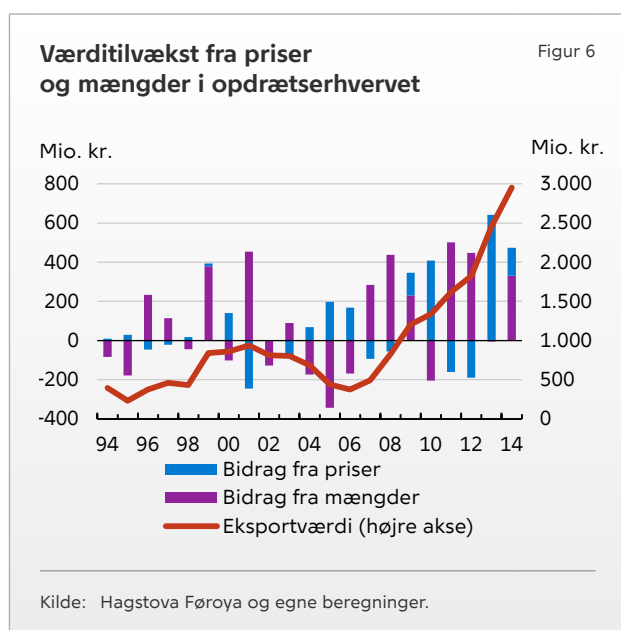
Det er opgivet at nå til enighed om fiskeriet efter sild i 2015 og 2016. For 2015 har Færøerne fastsat deres egen kvote på samme niveau som sidste år. Kvoten er dog en væsentligt højere andel af den fastsatte samlede nordøstatlantiske sildekvote, der er reduceret med 32 pct. i forhold til 2014. I 2014 opnåede Færøerne og EU en fælles forståelse om det års fiskeri, og derfor suspendede EU handelssanktionerne. Der er ikke opnået enighed om fordelingen af kvoten for blåhvilling i 2015, og Færøerne har sat sin egen kvote.

De meget forskellige økonomiske forhold i de forskellige typer af fiskeri afspejles i, at mandskabet på forskellige bådtyper aflønnes meget forskelligt, jf. figur 5 (højre). Aflønningen på både i det traditionelle bundfiskeri ligger lavt og har gjort det i mange år. Fiskere har dog gunstigere skattevilkår end almindelige lønmodtagere. Omvendt er aflønningen på nogle bådtyper i det pelagiske fiskeri langt over niveauet for tilsvarende jobs andre steder. Fx har ansatte på notfartøjer i gennemsnit tjent 1,5 mio. kr. pr. år de seneste fem år. De nyder godt af det samme skattefradrag som fiskere i det økonomisk trængte bundfiskeri. Aflønning af kapital i disse segmenter er også meget høj. Det Økonomiske Råd for Færøerne vurderede i 2014, at driftsoverskudsgraden for det pelagiske fiskeri i 2010-12 var omkring 40 pct., hvilket

er langt højere end i de andre fiskerierhverv. Det skyldes primært, at kvoterettigheder hidtil er blevet fordelt uden betaling.

Havbrugene fortsatte i 2014 med at øge deres indtægter og stod for omkring 50 pct. af den samlede fiskeeksport. Derudover bruger de fx fiskemel produceret af den øvrige fiskeindustri i produktionen, så de dermed kan understøtte den øvrige fiskeindustri. Havbrugene opdrætter udelukkende laks, som de senere år har været begunstiget af høje priser, jf. figur 6. Det skyldes bl.a., at Færøerne fortsat har adgang til det russiske marked efter Ruslands handelsembargo på fødevarer fra EU. I 2014 udgjorde eksporten til Rusland 17 pct. af den samlede eksport. Markedsandelen er næsten tredoblet i forhold til gennemsnittet over de fem foregående år, og Rusland er nu det største enkelte eksportmarked.

Efter flere gode år i to af de tre sektorer i fiskerierhvervet er det tvivlsomt, om de høje vækstrater kan fortsætte. Omfanget af havbrug nærmer sig kapacitetsgrænsen med den nuværende teknologi, hvis man skal undgå sygdomsepidemier med store omkostninger til følge. Havbrugene eksperimenterer dog med teknologier til at øge produktionen fra de eksisterende anlæg. I det pelagiske fiskeri er den fremtidige vækst underlagt fastsættelsen af kvoter mellem landene og bæredygtigheden af det samlede fiskeri i det nordøstlige Atlanterhav. Ifølge tal fra Færøernes Fiskeriundersøgelser er tilgangen af nye fisk i bundfiskeriet meget lav, og det tyder ikke på, at grundlaget for at øge fiskeriet er til stede lige foreløbigt.

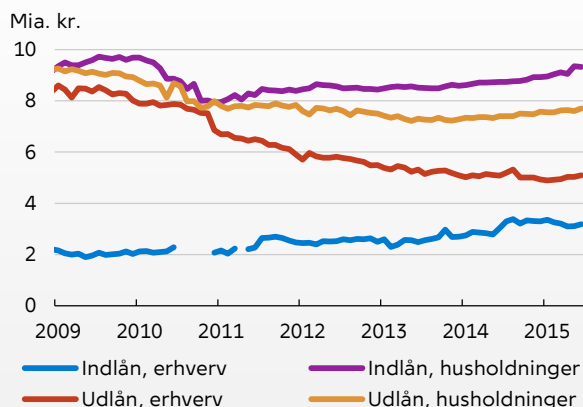
FINANSIELLE FORHOLD

De færøske bankers udlån til virksomheder var stort set uændret i første halvår, og indlånet steg. Ifølge bankerne skyldes den flade udvikling i udlån primært, at efterspørgslen efter lån er meget lav. Fiskeriet, som tidligere optog mange lån og i kriseperioder var kilde til store kredittab for bankerne, låner i dag kun lidt i bankerne. De store investeringer foregår primært i det pelagiske fiskeri og opdrætsindustrien. Begge erhverv har i disse år så store overskud, at de fleste investeringer kan finansieres internt i virksomhederne eller afdrages over kort tid. Lån til de største investeringer i fx opdrætserhverv ydes typisk af udenlandske banker, primært fra Norge.

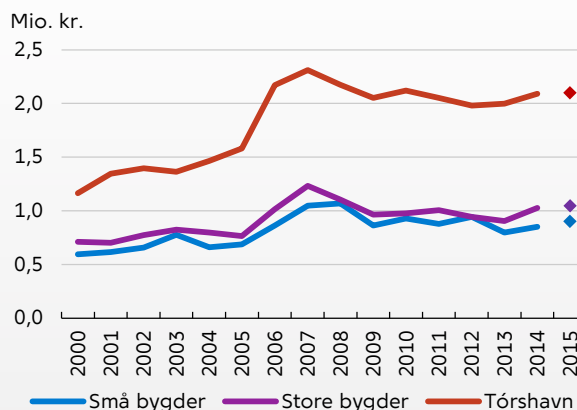
Boligpriser og ind og -udlån i de færøske banker

Figur 7

Indlån i og udlån fra færøske banker

Gennemsnitlige handelspriser for boliger

Anm.: Venstre figur: I september 2013 begyndte en ny statistik, som er sammenkædet med den gamle statistik. Husholdninger og non-profit institutioner rettet mod husholdninger er derfor lagt sammen. Højre figur: Data for 2015 dækker kun 1. halvår. Der eksisterer et indeks for priser for hele Færøerne, men det fremkommer som det vægtede gennemsnit af alle handler. Det viser fx, at priserne faldt i 2014 på trods af, at priserne i hver af de tre kategorier steg. Derfor benyttes det ikke her.

Kilde: Nationalbanken, Hagstova Føroya, EIK Bank og egne beregninger.

Bankernes udlån til boligformål stiger svagt, men det udestående udlån til husholdninger er stadig væsentligt lavere end i 2008, jf. figur 7 (venstre).

De færøske banker har øget kapitaliseringen og har i dag indlånsoverskud. Lønsomheden er forbedret over de senere år i takt med, at nedskrivninger på udlån er faldet. Tre af de fire banker forventes underlagt SIFI-kravene.² Den sidste er langt mindre og har i nogle år haft store nedskrivninger på udlån.

Boligmarkedet understøttes af stigende disponible indkomster og rentefald. Omsætningen er opadgående og var i 2014 den højeste siden 1985, hvor statistikken begyndte. Både i Tórshavn og i bygderne er priserne på de handlede boliger steget de seneste par år, jf. figur 7 (højre), men de er fortsat lidt lavere end i perioden 2007-08. I samme periode er den disponible indkomst dog steget omkring 20 pct. Boligmarkedet på Færøerne er generelt kendetegnet ved, at køber afdrager lån hurtigere end fx i Danmark. Det gør boligejernes modstandskraft større i tilfælde af stød og lægger en dæmper på prisudviklingen. Der beta-

les derimod ikke grund- og ejendomsværdiskatter, hvilket alt andet lige sænker brugerprisen og derigennem øger prisniveauet. Støtte til renteudgifter medvirker også til at sænke brugerprisen. Både loftet og procentsatsen for landskassens og kommunernes støtte til boligejeres renteudgifter er blevet nedsat gradvist siden 2009, så der i 2015 refunderes 35 pct. af renteudgifterne op til et loft på 120.000 kr. Frem til 2018 nedsættes loftet yderligere til 100.000 kr. årligt.

OFFENTLIGE FINANSER

Færøerne har de seneste år haft underskud på de offentlige finanser, men det er faldet, primært som konsekvens af de positive økonomiske konjunkturer. Underskuddet er hovedsageligt i landskassen, mens kommunerne havde et mindre overskud. Landskassen opnåede i 2014 et driftsoverskud for første gang siden 2007, fordi skatteindtægterne steg. Drift-, anlæg- og udlånssaldoen (DAU) var stadig negativ. Den offentlige gæld har

² De regler, der i Danmark regulerer SIFI'er, gælder også på Færøerne med de fornødne tilpasninger. SIFI'er på Færøerne skal udpeges af Finanstilsynet på baggrund af de samme indikatorer som de danske SIFI'er.

Landskassens hovedposter

Tabel 3

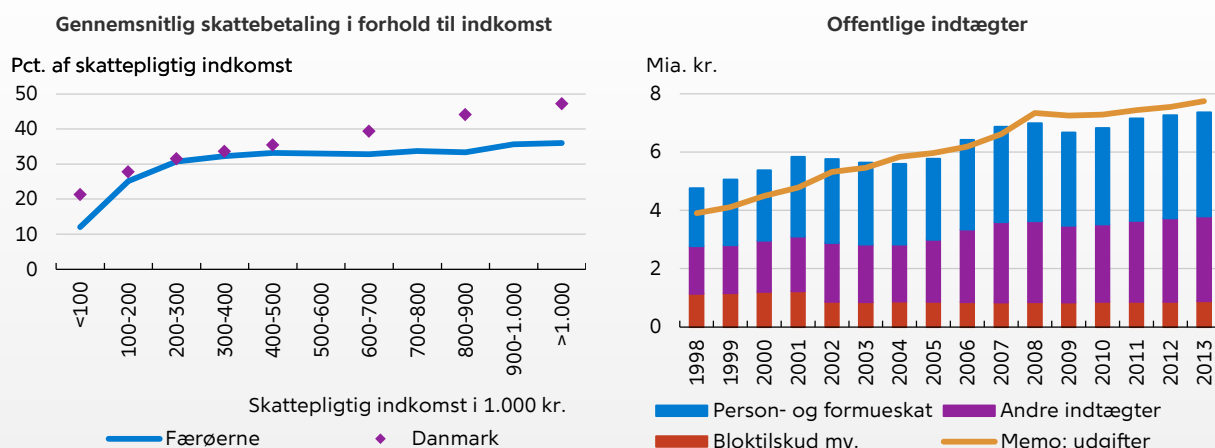
Mio. kr.	2011	2012	2013	2014	2015 ¹
Skatter og afgifter mv.	3.705	3.610	3.686	4.014	3.836
Andre indtægter	113	33	63	62	74
Bloktilskud	616	624	632	635	642
Indtægter i alt	4.433	4.268	4.381	4.712	4.552
Driftsudgifter	4.541	4.375	4.463	4.588	4.333
Anlægsinvesteringer	150	182	237	360	274
Renteudgifter, netto	65	45	94	18	85
Udgifter i alt	4.756	4.602	4.794	4.966	4.692
Saldo (DAU)	-322	-335	-413	-254	-140

Kilde: Rigsombudsmanden på Færøerne.

¹. Tal for 2015 er fra finanslov 2015, mens tal for de øvrige år er regnskabstal.

Offentlige indtægter og udgifter samt skattebetaling i forhold til indkomst

Figur 8

Anm.: Venstre figur: Data for Færøerne for 2013. Data for Danmark for 2014. For Danmark er indkomstgruppen 500.001-750.000 vist i kategorien 600-700, og indkomstgruppen 750.001-1.000.000 er vist i kategorien 800-900. Data for Danmark inkluderer ejendomsværdiskat og arbejdsmarkedsbidrag.

Kilde: Hagstova Føroya, Danmarks Statistik, Rigsombudsmanden på Færøerne og egne beregninger.

været stigende på grund af underskuddene på de offentlige finanser, jf. boks 1.

Finansloven for 2015 budgetterer med et DAU-saldounderskud i 2015 på 140 mio. kr. for landskassen svarende til knap 1 pct. af BNP. Hertil kommer, at kommunerne budgetterer med et underskud på 78 mio. kr. Landsstyrets forslag til bevillingsrammerne i 2016 medfører et lille overskud. Den planlagte balancering af budgettet sker

på et tidspunkt, hvor konjunkturerne er gunstige. Fx steg skattebetalingerne kraftigt i 2014 og er fortsat med at stige i 2015. Det er problematisk med underskud i en højkonjunktur. Beregninger fra Det Økonomiske Råd for Færøerne viser, at det offentlige forbrug over en længere årrække samlet set er steget, når de offentlige indtægter er steget på grund af forbedrede konjunkturer. Det offentlige forbrug har derfor haft en forstærkende

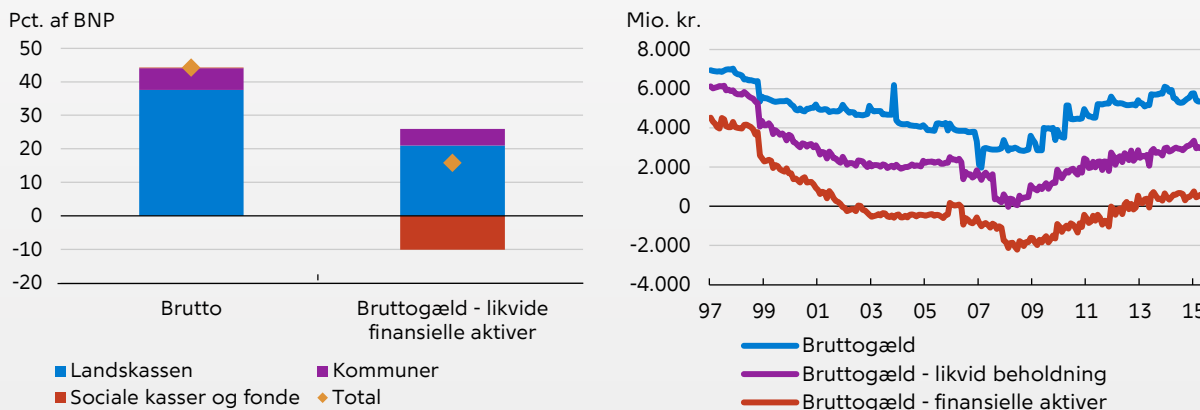
Den offentlige gæld er steget siden 2008, fordi der har været underskud på de offentlige finanser. Gældsætningen på Færøerne var dog lav omkring 2008 før finanskrisen efter flere år med finanspolitisk konsolidering. Bruttogælden på ca. 45 pct. af BNP ved udgangen af 2014 er lav i en international sammenligning. Bruttogælden korrigeret for likvide finansielle aktiver er knap 20 pct. af BNP.

Færøernes offentlige bruttogæld består primært af landskassens gæld (godt 80 pct. af den samlede offentlige bruttogæld) og kommunernes gæld, der brutto udgjorde ca. 1.000 mio. kr. ved udgangen af 2014. Landskassen havde et betydeligt tilgodehavende i 2008, når der tages højde for finansielle aktiver, og først omkring 2013 var det vendt til gæld. En mindre del af gælden er et lån fra den danske stat på 500 mio. kr., der er rente- og afdragsfrit, og som eftergives i 2018, hvis der ikke er påbegyndt råstofudvinding inden da – hvilket intet indtil videre tyder på vil ske. Herudover har landskassen de sidste par år årligt udstedt en 5-årig obligation i danske kroner. Moody's tildeler Færøernes ud-

stedelserne kreditvurderingen Aa3 og har i juli 2015 ændret udsigterne til stabile i stedet for negative. Kreditvurderingen inkluderer et løft på to trin i forbindelse med, at Moody's vurderer, at der er sandsynlighed for ekstraordinær støtte fra den danske stat, selv om der ikke er givet eksplicit tilsagn om det. Uden opløftet ville vurderingen have været A2.

Ud over gæld har landskassen nogle indirekte forpligtelser, bl.a. deres rentegaranti på pensioner påbegyndt før 1999 og efterløn til dens ansatte. Ifølge beregninger fra landskassen er den negative egenkapital i det selskab, der administrerer ordningerne, godt 1 mia. kr. ved udgangen af 2014. Med ikke-afdækkede garantier på 4,5 pct. årligt på en stor del af pensionerne kan omfanget af den ufinansierede forpligtelse dog vokse, afhængigt af udviklingen på de finansielle markeder, herunder aktiemarkedene. Landskassens gælds- og formueforvaltningsafdeling skønner, at der først vil være en likviditetsmæssig effekt om mere end 30 år, da selskabets aktiver vil blive brugt helt op, før landskassens gælds- og formueforvaltningsafdeling træder til.

Offentlig gæld ultimo 2014 (venstre) samt udvikling i landskassens gæld (højre)

Anm: Indeholder kun sektoren S13. Venstre figur: De sociale kasser og fonde inkluderer AMG, ALS, Vinnusjúkugrunnurin, Trygdargrunnur fiskivinnunar og Trygdargrunnurin. Højre figur: Den likvide beholdning i landskassen bruges fortrinsvist til at styre landskassens refinansieringsrisiko på gælden. Kilde: Hagstova Føroya.

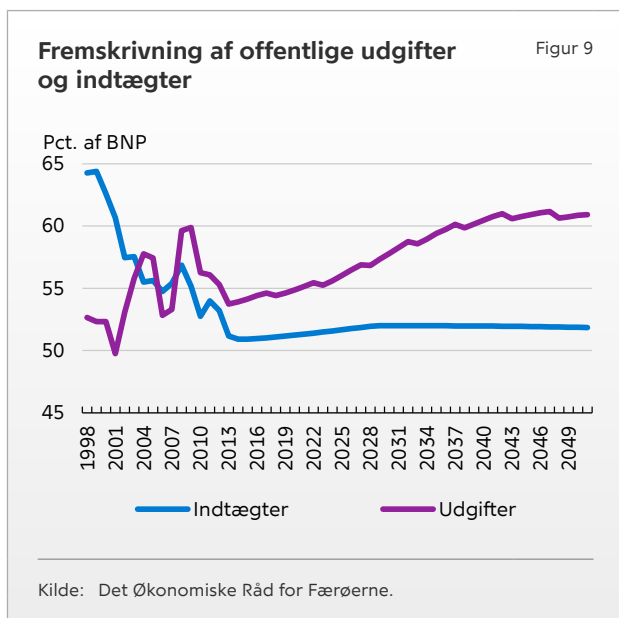
effekt på konjunkturløbet. Det samme gælder for offentlige investeringer.

I bevillingsrammerne for 2016 er der indregnet et provenu fra nye ressourceafgifter primært i forbindelse med det pelagiske fiskeri. Det skal sikre, at budgettet stort set balancerer, men det er endnu ikke sikkert, at afgifterne bliver indført i tide, da en aftale muligvis afventer, at en fremtidig fiskerireform gennemføres.

Ved skattereformen i 2012 blev indkomstskatten reduceret betydeligt, og progressionen i skattesystemet for mellem- og højindkomstgrupper

har derefter været lav, dvs. med en skatteprocent der stort set er uafhængig af indkomstniveau, jf. figur 8 (venstre). Skattereformen øgede alt andet lige det strukturelle underskud på de offentlige finanser. Ved samme lejlighed blev landskassens provenu forøget ved at beskatte pensionsindbetalinger, mod at udbetalinger i fremtiden er skattefri.

Indkrævede skatter og andre indtægter dækkede i 2013 omkring 83 pct. af landskassens udgifter i 2013, hvilket er et fald fra omkring 95 pct. i begyndelsen af 2000'erne, jf. figur 8 (højre). Godt

15 pct. af det offentlige udgiftsbudget afholdes af den danske stat i form af bloktilskuddet, andre tilskud samt drift- og anlægsudgifter for statslige institutioner.

Færøerne står over for store demografiske udfordringer. Mange personer i den erhvervsaktive alder trækker sig tilbage i de kommende år, og set over de seneste ti år har der været en tendens til relativt kraftig udvandring, især af yngre mennesker i den erhvervsaktive alder. Nettoudvandringen har svaret til lidt mere end 0,4 pct. af befolkningen hvert år.

Befolkningens aldring og risikoen for, at arbejdsstyrken falder, giver store udfordringer for de offentlige finanser, hvis der ikke gennemføres reformer. På den baggrund har Det Økonomiske Råd for Færøerne i 2015 beregnet den finanspolitiske holdbarhed. Konklusionen er, at det offentlige underskud uden reformer vil vokse støt, fordi de offentlige udgifter vil stige, jf. figur 9. Der vil være behov for en varig finanspolitisk stramning på omkring 5 pct. af BNP (ca. 750 mio. kr.) for at stabilisere den offentlige nettogæld på langt sigt. Resultatet afhænger af en række antagelser. Rådet har fx antaget, at nettoudvandringen når omtrent samme omfang som det observerede gennemsnit over de seneste ti år. Immigrationsmønstret er konjunkturfølsomt, og skiftet til nettoindvandring, der skete i 2014-15, kan dermed vise sig blot at være en midlertidig vending, der skyldes det aktuelle økonomiske opsving.

ØKONOMISKE UDSIGTER

Både virksomhederne og forbrugerne ser positivt på den økonomiske situation ifølge de halvårslige konjunkturbarometre. Således lå begge barometre i positivt territorium om end lidt lavere end i 2014. Især byggebranchen har meget positive forventninger, hvilket fremhæver risiciene for flaskehalse i forbindelse med de store offentlige investeringer.

Udsigterne for færøsk økonomi er tæt knyttet til udviklingen i fiskeriet og havbrugene. Usikkerhed om fremtidige mængder og priser i fiskerierhvervet er et grundvilkår for økonomien. At fiskeeksporten i dag er spredt på flere forskellige fiskeindustrier øger dog robustheden.

Usikkerheden i fiskeriet er mindsket efter, at der er opnået en international aftale om fangsten af makrel. Ifølge erhvervet giver det dog fortsat usikkerhed, at alle fiskelicenser på Færøerne fra og med 2018 skal fordeles på ny og potentielt kan blive reallokeret på markedsmæssige vilkår. En sådan reform kan forbedre det offentlige budget. Den pelagiske fiskeindustri har haft overnormale profitter, såkaldte ressourcerenter, igennem en årrække, og Ellefsen mfl. (2015) har estimeret, at ressourcerenten i 2013 var godt 500 mio. kr. fordelt på de under ti kvoter. De noterer, at beløbet meget vel kan være vokset siden hen på grund af aftalen om makrelfiskeriet. Den øvrige fiskeflåde under ét opnår kun en mindre ressourcerente. Hvis fiskeriet kunne opnå et omfang, der var optimalt for samfundet, ville det ifølge samme rapport kunne give en endnu højere samlet ressourcerente. Beregningerne er forbundet med store usikkerheder. Det kan derudover være svært at designe en mekanisme, der kan sikre, at landskassens provenu vil blive i den størrelsesorden. Der er allerede betydelige skatteindtægter fra fx opdrætsvirksomhed i form af selskabsskattebetalinger. Volatiliteten i indtægterne fra fiskeriet betyder, at Færøernes budget bør tilrettelægges med henblik på budgetoverskud og gældsnedbringelse i perioder som nu, hvor fiskeriet er økonomisk begunstiget.

Der er udsigt til, at den indenlandske efterspørgsel vil løfte sig i den kommende periode, bl.a. fordi beskæftigelsen og lønudbetalingerne stiger og oliepriserne falder. Husholdningernes gældsætning er relativt lav efter nogle års konsolidering, hvilket sammen med de lave renter kan

øge det private forbrug. Byggeriet er også på vej op efter nogle svage år og understøttes af, at der er planlagt mange anlægsprojekter de kommende år. Der er på den baggrund risiko for kapacitetsproblemer, især i byggeriet.

Fremgangen i økonomien forbedrer de offentlige finanser, men det kan øge risikoen for, at Landsstyret ikke gennemfører de foranstaltninger, som er nødvendige for at sikre holdbarheden. Det gælder især, da Færøerne – ligesom de øvrige vestlige økonomier – står over for en aldrende befolkning, hvilket øger udgiftspresset i de kommende år.

LITTERATUR

Det Økonomiske Råd for Færøerne (2014), Redegørelse fra Det Økonomiske Råd for Færøerne, september.

Det Økonomiske Råd for Færøerne (2015), Finanspolitisk holdbarhed for den offentlige sektor på Færøerne, Redegørelse fra Det Økonomiske Råd for Færøerne, forår.

Hegland, Troels J. og Christopher CE Hopkins (2014), Towards a new fisheries effort management system for Faroe Islands? – Controversies around the meaning of fishing sustainability, *Maritime Studies* 13:12.

Rigsombudsmanden på Færøerne (2014), Beretning.

Trondsen, Torbjørn (2015), Hvordan kan ressursrenten i den færøyske fiskeri maksimeres og trekkes inn til fellesskapet?, rapport udarbejdet for Javnaðarflokkurin i det danske Folketing.

Ellefsen, Hans og Heri á Rógvi (2015), Økonomisk rente og ringvirkninger i de vestnordiske fiskerier, rapport udarbejdet til NORA og til arbejdsgruppen for fiskeri under Nordisk Ministerråd.